באכילה מרובה. ד' מילין כך פירש"י ולי נראה דזה מועט יותר מאכילה מועטת[א] אלא נראה לפרש איפכא אכילה מרובה כל זמן שהוא אמא דאין שם קצבה אבל מועט ד' מילין: **והייתם** קדושים אלו מים אחרונים. דוקא להם שהיו רגילין ליטול ידיהם אחר הסעודה מפני מלח סדומית אבל אנו שאין מלח סדומית אנו בינינו ואין אנו רגילין ליטול אחר הסעודה אין הנטילה מעכבת עלינו לברך[ב] ומיהו אנשים מעונגים הרגילין ליטול ידיהן אחר הסעודה ולא להם מעכבת הנטילה לברך ברכת המזון[ג] ורגילים ליטול את ידיהם קודם בהמ"ז[ד]:

הדרן עלך אלו דברים

ואין מברכין על הנר עד שיאותו: אמר רב יהודה אמר רב לא יאותו יאותו ממש אלא כל שאילו עומד בקרוב ומשתמש לאורה ואפילו ברחוק מקום וכן אמר רב אשי ברחוק מקום שנינו מיתיבי [ה]א היתה לו נר טמונה בחיקו או בפנס או שראה שלהבת ולא נשתמש לאורה או נשתמש לאורה ולא ראה שלהבת אינו מברך עד שיראה שלהבת וישתמש לאורה בשלמא משתמש לאורה ולא ראה שלהבת משכחת לה דקיימא בקרן זוית אלא ראה שלהבת ולא נשתמש לאורה היכי משכחת לה לאו דמרחקא לא כגון דעמיא ואזלא: ת"ר [ב]גחלים לוחשות מברכין עליהן אומנות אין מברכין עליהן ה"ד לוחשות אמר רב חסדא כל שאילו מכנים לתוכן קיסם ודולקת מאיליה [ג]איבעיא להו אומנות או עוממות ת"ש דאמר רב חסדא בר אבדימי [ו]ארזים לא עממהו בגן אלהים ורבא אמר יאותו ממש וכמה אמר עולא כדי שיכיר בין איסר לפונדיון חזקיה אמר [ז]כדי שיכיר בין מלוזמא של טבריא למלוזמא של צפורי רב יהודה מברך אדבי אדא דיילא רבא מברך אדבי גוריא בר חמא אביי מברך אדבי בר אבוה אמר רב יהודה אמר רב [ח]אין מחזירין על האור כדרך שמחזירים על המצות א"ר זירא מריש הוה מהדרנא כיון דשמענא להא דרב יהודה אמר רב אנא נמי לא מהדרנא אלא אי מקלע לי ממילא מבריכנא: [ט]מי שאכל וכו': אמר רב זביד ואיתימא רב דימי בר אבא מחלוקת בשכח [י]אבל במזיד ד"ה יחזור למקומו ויברך פשיטא ושכח תנן מהו דתימא ה"ה אפילו במזיד והאי דקתני ושכח להודיעך כחן דב"ש קמ"ל תניא אמרו להם ב"ה לב"ש לדבריכם מי שאכל בראש הבירה ושכח וירד ולא ברך יחזור לראש הבירה ויברך אמרו להן ב"ש לב"ה לדבריכם מי ששכח ארנקי בראש הבירה לא יעלה ויטלנה לכבוד עצמו הוא עולה לכבוד שמים לא כל שכן הנהו תרי תלמידי חד עביד בשוגג כב"ש ואשכח ארנקא דדהבא וחד עביד במזיד כב"ה ואכליה אריא רבה בב"ח הוה קאזל בשיירתא אכל ואשתלי ולא בריך אמר היכי אעביד אי אמינא להו אנשאי לברך אמרו לי בריך [יא] כל היכא דמברכת לרחמנא מברכת מוטב דאמינא להו אנשאי יונה דדהבא אמר להו אנטרו לי דאנשאי יונה דדהבא אזיל ובריך ואשכח יונה דדהבא ומאי שנא [יב]יונה דמתילי כנסת ישראל ליונה דכתיב [2]כנפי יונה נחפה בכסף ואברותיה בירקרק חרוץ מה יונה אינה ניצולת אלא בכנפיה אף ישראל אינן ניצולין אלא במצות: עד אימתי הוא וכו': כמה שיעור עכול [יג]א"ר יוחנן כל זמן שאינו רעב וריש לקיש אמר כל זמן שיצמא מחמת אכילתו א"ל רב יימר בר שלמיא למר זוטרא ואמרי לה רב יימר בר שיזבי למר זוטרא מי אמר ריש לקיש הכי והאמר רב אמי אמר ריש לקיש כמה שיעור עכול כדי להלך ארבע מילין ל"ק כאן באכילה מרובה כאן באכילה מועטת: בא להם יין וכו': למימרא דישראל אע"ג דלא שמע כולה ברכה עונה [יד]וכי לא שמע היכי נפיק אמר חייא בר רב [טו]בשלא אכל עמהן וכן אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוה בשלא אכל עמהן [טז]א"ל רב לחייא בריה ברי [יז]חטוף ובריך וכן אמר רב הונא לרבה בריה חטוף ובריך למימרא דמברך עדיף ממאן דעני אמן והתניא ר' יוסי אומר גדול העונה אמן יותר מן המברך א"ל ר' נהוראי השמים כן הוא תדע שהרי [יח]גוליירין יורדין ומתגרין [במלחמה] וגבורים יורדין ומנצחין תנאי היא דתניא אחד המברך ואחד העונה אמן במשמע אלא שממהרין למברך יותר מן העונה אמן בעי מיניה שמואל מרב מהו לענות אמן אחר תינוקות של בית רבן אמר ליה [יט]אחר הכל עונין אמן חוץ מתינוקות של בית רבן הואיל ולהתלמד עשויין וה"מ בדלא עידן מפטרייהו אבל בעידן מפטרייהו עונין ת"ר שמן מעכב את הברכה דברי רבי זילאי רבי זיואי אומר אינו מעכב רבי אחא אומר שמן טוב מעכב ר' זוהמאי אומר כשם שמזוהם פסול לעבודה כך ידים מזוהמות פסולות לברכה אמר רב נחמן בר יצחק אנא לא זילאי ולא זיואי ולא זוהמאי ידענא אלא מתניתא ידענא דאמר רב יהודה אמר רב ואמרי לה במתניתא תנא [כ]והתקדשתם אלו מים ראשונים והייתם קדושים [כא]אלו מים אחרונים כי קדוש [כב] זה שמן [כג]אני יי' אלהיכם [כד] זו ברכה:

הדרן עלך אלו דברים

עין משפט נר מצוה

כז א שו"ע או"ח סימן רלח סעיף טו:

כח ב מיי' פכ"ט מהל' שבת הלכה כו סמג עשין כט טוש"ע או"ח סס סעיף ט:

כט ג מיי' שם הל' כה טוש"ע שם סעיף ד:

ל ד מיי' שם הלכה כו טוש"ע שם סעיף ה:

לא ה ו מיי' פ"ד מהל' ברכות הל' ה סמג עשין כז טוש"ע או"ח סי' קפד סעיף ה:

לב ז (מיי' פ"ג שם הלכה יד) [הרמב"ם לא הביא לכל זה ועי' בל"מ עשם רמוק] סמג שם טוש"ע או"ח שם סעיף ה:

לג ח מיי' פ"ג מהל' ברכות הל' יא שו"ע או"ח סי' ריג סעיף ג:

לד ט מיי' שם הל' יג סמג עשין כז טוש"ע או"ח סי' רטו סעיף ג:

לה י טוש"ע או"ח סי' רלז סעיף ד:

לו כ מיי' שם הלכה יג טו סמג שם טוש"ע או"ח סי' רטו סעיף ד ג:

לז ל מיי' פ"ז מהלכות ברכות הל' יא יב סמג שם טוש"ע או"ח סימן קפא סעיף ג י:

רב ניסים גאון

כדי שיכיר בין המלוזמא של טבריא למלוזמא של צפורי. הא פירשוה בתלמוד ארץ ישראל כדי שיהא יודע להבחין בין מטבע למטבע ובגמ' דאין עומדין [בירושלמי הלכה ב] אמרו הענין אמן צריכין ליתן עיניהם בנר ועיניהם בכוס:

רבינו חננאל

ואין מברכין על הנר עד **שיאותו לאורו.** אמר ר' יהודה רב לא יאותו ממש, אלא כל שאלו היה עומד ואצלו משתמש לאורו אפ' ברחוק מקום ובדר. וכי תניא ראה שלהבת ולא נשתמש לאורה לא יברך. ואוקימנא לאו דמרחקא אלא דקא עמיא ואזלא. והא דתניא נשתמש לאורה ולא ראה שלהבת לא יברך, ואוקימנא הא היא בדקימא בקרן זוית וישתמש לאורה ואינו רואה עיקרה. **פירוש** (מלחמא) [מלוזמא] מטבע, דהו שאמר עולא שיעור יאותו דתנן במתני' כדי שיכיר בין מלוזמא של טבריא למלוזמא של צפורי. ירושלמי ויראו אלהים את האור כי טוב ויבדל, ראיה ואח"כ הבדלה. **גחלים לוחשות.** אם מכנים קיסם ביניהם ומדליקין מברך עליהם. גחלים עוממות אין מברכין עליהם פירוש שכיחה אורם, כדתתרגמינן כהה הנגע, עמיא מכתשא. **אין מחזירין על האור כדרך שהוא מחזר על המצות.** כלומר אם נזדמן לו אור מברך ואם לאו אין צריך לחזר אחריו. מי שאכל ושכח ולא בירך, בית הילל אומר מברך במקום שנזכר, והני מילי בשוגג, אבל מזיד צריך לחזור למקומו ולברך. עד אימתי הוא מברך עד שיתאכל המזון [ש]במעיו. **וכמה הוי** עיכול, ר' יוחנן אמר כל זמן (שהוא) [שאינו] רעב, ריש לקיש אמר כל זמן שצמא מחמת אכילתו, הני מילי באכילה מרובה אבל באכילה מועטת ארבעת מילין הוי עיכול. **פי' ארנקא כיס.** **עונין אמן אחר ישראל המברך.** אוקימנה בשלא אכל. **אמר ליה רב לחייא בריה חטוף ובריך,** למימרא דמברך עדיף, והתניא ר' יוסי אומר גדול העונה אמן יותר מן המברך, וסלקא בתנאי, ואפילו הכי המברך עדיף. **אחר** כל מברך עונין אמן חוץ מתינוקות של בית רבן הואיל ולהתלמד עשויין, וקיימא לן דבעידן אפטורי עונין אחריהן אמן. **פירוש** בעידן מיפטרייהו כשאומרים קדיש אחר הדרשא שנפטרין העם ללכת חובה היא כולי האי. **ת"ר שמן** מעכב את הברכה. **פי'.** שמן (טוב) מעכב את הברכה במקום שנהגו לסוך ידיהם אחר עבודה להעביר את הזוהמא, כל זמן שלא סך, ובאו לפניו מיני מאכל בתוך הסעודה מחמת הסעודה, אינו צריך לברך עליהן לא לפניהן ולא לאחריהן. שהרי ברכת הפת פוטרתן. אבל אחר שסך השמן אסח דעתיה מלאכול ואם נמלך לאכול, שוב דבר אחר שסך, צריך לברך לפניהן, ואין ברכת הפת פוטרתו דברי ר' זילאי. **ר' זיואי אומר אינו מעכב.** כלומר, אעפ"י שסך שמן ובא לפניהם דברים שלא מחמת סעודה (נראה) אין מברך עליהן ואין סיכת שמן מעכבת מלברך עליהן. **ר' [אחא] אומר שמן טוב מעכב.** אם הביאו בסעודה צריך לברך עליו דלא חשיב כמאכל ואין ברכת פת פוטרתן. **ר' זוהמי אומר כשם שכתן המזוהם** שלא רחץ ידיו וגרליו פסול לעבודה, **כך ידים מזוהמות** שלא נטל ידיו בסוף הסעודה פסולות לברכת המזון. **אמר רב נחמן אנא לאו מילי דר' זיואי ולא מילי דזוהמאי ידענא אלא מתניתא ידענא דאמר רב יהודה אמר רב ואמרי לה במתניתא תנא והתקדשתם אלו מים (ראשונים) [אחרונים].** שכשישבע לברך ברכת המזון, צריך להיות ידיו נמי נקיות בנטילת ידים ובגיגוב. **כי קדוש** זו נקיות סיכת שמן לידים כדי לעבר את הזוהמא. **אני ה' אלהיכם** זו ברכת המזון. אמר הקב"ה לישראל כשם שאני קדוש ומשרתיי שברקיע משהרין וטובלין בנהר דינור לבקרים כשיבואו לקלסני, כך אתם כשתבואו לקלסני תהיו קדושים וטהורים ונקיים בגופיכם, וכן הוא אומר וטהור ידים יוסף אומץ. **סליק פרק אלו דברים לפ"ש:**

תורה אור השלם

1. אֲרָזִים לֹא עָמְמוּהוּ בְּגַן אֱלֹהִים בְּרוֹשִׁים לֹא דָמּוּ אֶל סְעַפּוֹתָיו וְעַרְמֹנִים לֹא הָיוּ כַּפֹּארֹתָיו כָּל עֵץ בְּגַן אֱלֹהִים לֹא דָמָה אֵלָיו בְּיָפְיוֹ: יחזקאל לא ח

2. אִם תִּשְׁכְּבוּן בֵּין שְׁפָתָיִם כַּנְפֵי יוֹנָה נֶחְפָּה בַכֶּסֶף וְאֶבְרוֹתֶיהָ בִּירֹקְרַק חָרוּץ: תהלים סח יד

3. כִּי אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וְהִתְקַדַּשְׁתֶּם וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי וְלֹא תְטַמְּאוּ אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּכָל הַשֶּׁרֶץ הָרֹמֵשׂ עַל הָאָרֶץ: ויקרא יא מד

4. וְהִתְקַדַּשְׁתֶּם וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים כִּי אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: ויקרא כ ז

הגהות הב"ח

(א) גמ' אמרי לי כרך הכא כל היכא וכו' יונה דלהכא הדר דנקט דמתלין וכו' אלא במצות ל"א מה יונה זו כנפיה מגינות עליה אף ישראל מצות מגינות עליהן עד אימתי: (ב) שם כי קדוש אני זה שמן הטוב אני ה': (ג) רש"י ד"ה מעכב את הברכה וכו' בקנוח שעדה שאסור לאוכלו: (ד) ד"ה שמן וכו' שרגיל. נ"ב עיין בפ' כילד מברכין דף מב:

הגהות הגר"א

[א] גמ' בסוף הפרק (ה' אלהיכם) תפ"מ (והרש לה מקבלת דס"ם שמיני וכ"ה בתורת אליהו שם):

מוסף רש"י

עוממות. כבויות (פסחים עה:). **ארזים לא עממוהו.** לא התאיכו מראיתו לגיות הם גאים ממנו (שבת עז:) לא הסכו את מראיתו, לפי שהיה גאה מכל אילנות, ועל מיכס מלך צור נאמר (פסחים שם). **יונה אינה ניצולת אלא בכנפיה.** כנפיה מגינות עליה מן הגיעה ומכל עוף ודאם הכא עליה היא נלחמת ומכה בראש בפה, מה שאין כן בשאר עופות (שבת מט. על הגיהסא שם: כנפיה מגינות עליה) ואינה נלחמת בחרטומיה לא בכנפיה (שם קל.). **חטוף ובריך.** חטוף סוף של ברכה וכריך ברכת זימון, שהרא מקדים לברך על הכוס ברכת המזון (גיר סו:). **השמים.** בשמעה, על שם (דניאל יב) וירם ימינו אל השמים וישבע בחי הטעלם, כן הוא. שהעונה אמן גדול מן המברך, תדע. שהוא כך, שהרי גוליירין. תגרין, מתגרין במלחמה תחלה ואחר כך נגורים בארן ועלמין, אף כאן העונה אמן בא לאחר המברך ומגבא. לומר שהעונה אמן משובח מן המברך (שם).

הדרן עלך אלו דברים

מוסף תוספות

א. שהרי שיעור יותר מד' מילין אדם צמא. **תוס' ר"י שילילון.** ב. [ד]לא מיקרי לדידן ידים מזוהמות כיון שאין אנו רגילין ליטול ואין אנו מקפדיין. **תוס' כמ"ש.** והא דאמר כשם שהמזוהם פסול לעבודה כך ידים מזוהמות פסולין לברכה היינו להם, שהיה הדבר עליהם חובה ליטול אחר סעודה לפיכך נחשבות כמזוהמות וצריך להקדים וליטול קודם ברכה. **תוס' מולין קה.** ד"ה מיס. ג. [ד]אדם שהוא איסטניס ורגיל ליטול ידיו לאחר הסעודה לדידיה הוו ידים מזוהמות. **תוס' כמ"ש.**

מסורת הש"ס

(א) [תוספתא פ"ה הל"ד], (ב) פסחים עה: ע"ש שבת עו: ע"ש, (ג) [בערוך פי' מעונגן], (ד) [שבת מט. קל. וע"ש גיטין מה. סנהד' לה.], (ה) מיז סו., (ו) [בערך גליור כתב הרב המוסף בערוך פי' בגשן יוני מגרתים של מגפי המלמה ע"ש], (ז) [דף נכ.], (ח) [וע"ש תוס' מולין קה. ד"ה מיס],

---

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

הרואה מקום שנעשו בו נסים לישראל. כגון הנך דקתני לקמן מעברות היס והירדן ונחלי ארנון כו׳: **זיקין וזועות ורעמים.** מפרש בגמרא[ה]: **מלא עולם.** לפי שאלו נראין או נשמעין למרחוק: **ברוך עושה בראשית.** ניהו: **לפרקים.** מפרש בגמרא (שם ע״ב). ולפי שהוא משוב וגדול מכולן קבע ליה רבי יהודה ברכה לעצמו: **מברך על הרעה מעין על הטובה.** ליין האמת: **ועל הטובה מעין על הרעה.** הטוב והמטיב. ובגמרא[ו] מפרש היכי דמי: **הנכנס לדרך.** המהלך בדרך וצריך לעבור כרך ושם מצויים מושלים רעים ומתפשים עליות: **אחת בכניסתו.** מתפלל שיכנס לשלום: **וביציאתו.** מתפלל שיצא לשלום: **ארבע.** כדמפרש נותן הודאה על שעבר ונושע על העתיד נמצאו ד׳ כדמפרש בגמרא[ז]: **חייב אדם לברך על הרעה כו׳.** מפרש בגמרא[ח]: **ד״א בכל מאודך.** מדות מדותיו לך בין מדה טובה בין מדת פורענות: **לא יקל ראשו.** לא ינהג קלות ראש: **כנגד שער מזרחי.** מוך להר הבית אשר בחומה הנמוכה אשר לרגלי הבית במזרח. לפי שכל השעריס מכוונים זה כנגד זה שער מזרח שער עזרת נשים ושער עזרת ישראל ופתח האולם וההיכל ובית קדשי הקדשים בימי מקדש ראשון כשהיה אמה טרקסין: **כפונדתו.** חגור חגור ונותנין בו מעות: **מק״ו.** בגמרא[ט] מפרש ליה: **כל חומרי ברכות שבמקדש היו אומרים עד העולם.** במסכת תענית (פ״ב דף טז:) אמרינן אין עונין אמן במקדש המברך אומר בסוף כל ברכה ברוך אתה ה׳ אלהי ישראל מן העולם ועד העולם ברוך מוצן הדעת וכן בכולה ומעוין אומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד וילפינן לה מקרא דתפלת עזרא וסיעתו. ואשמעינן הכא דבמקדש ראשון לא היו אומרים אלא ברוך ה׳ אלהי ישראל עד מן העולם: **משקלקלו הצדוקים.** ואמרו אין עולם אלא זה: **שקיבו.** עזרא וסיעתו שיהו אומרים מן העולם ועד העולם לומר שאני עולמות יש להוציא מלב הצדוקים הכופרים בתחיית המתים: **שיהא אדם שואל לשלום חבירו בשם.** בשמו של הקב״ה ולא אמרינן מזלזל הוא בכבודו של מקום בשביל כבוד הבריות להוציא שם שמים עליו. ולמדו מנעמן שאמר ה׳ עמכם ומן המלאך שאמר לגדעון ה׳ עמך גבור החיל: **ואומר אל תבוז כי זקנה אמך.** למוד מדברי זקני אומתך לעשות מה שראית שעשו הם. ובגמ׳[י] מפרש מאי ואומר: **ואומר עם נעשה לה׳ הפרו תורתך.** פעמים שמבטלים דברי תורה כדי לעשות לה׳ אף זה המתכוין לשאול לשלום חברו זהו רצונו של מקום שנא׳ בקש שלום ורדפהו[יא] מותר לספר תורה ולעשות דבר הנראה אסור: **גמ׳** ה״ג **מנלן דמברכינן אניסא א״ר יוחנן דאמר קרא ויאמר יפרו ברוך ה׳ אשר הניח לעמו וגו׳: נעבר ימינא.** שם מדינה בדרומו של פרת: **נפקא.** בקעה: **ערבות.** שם מקום: **ולא למיא.** אמת למים: **כרסקא.** בשוק: **גמלא פריצא.** גמל משוגע שעקרו רעיס: **אפקרא ליה אשיפא.** נפלה חומת בית שהיה סמוך לו וכנס לתוך הבית מפני הגמל: **מעברות היס.** מקום שעברו ישראל בים סוף: **ומעברות הירדן.** בימי יהושע: **מעברות נחלי ארנון.** לקמן מפרש מאי ניסא: **במורד בית חורון.** בימי יהושע היה בספר יהושע (י): **ואבן שורק עוג.** לקמן מפרש:

עבדי

הרואה [א]מקום שנעשו בו נסים לישראל אומר ברוך שעשה נסים לאבותינו במקום הזה מקום שנעקרה ממנו עכו״ם אומר ברוך שעקר עכו״ם מארצנו על הזיקין ועל הזועות ועל הרעמים [ב]ועל הרוחות ועל הברקים אומר ברוך שכחו וגבורתו מלא עולם על [ג]ההרים ועל הגבעות ועל הימים ועל הנהרות ועל המדברות אומר ברוך עושה [ד]בראשית רבי יהודה אומר [ה]הרואה את הים הגדול אומר ברוך שעשה את הים הגדול [ו]בזמן שרואהו לפרקים על הגשמים [ז]ועל בשורות טובות אומר ברוך הטוב והממיט [ח]על [ט]בשורות רעות אומר ברוך דיין האמת [י]בנה בית חדש [יא]וקנה כלים חדשים אומר ברוך שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה [יב]מברך על הרעה מעין על הטובה ועל הטובה מעין על הרעה [יג]והצועק לשעבר ישלם [יד]אם היתה אשתו מעוברת ואומר יהי רצון שתלד אשתי זכר הרי זו תפלת שוא היה בא בדרך ושמע קול צוחה בעיר ואומר יהי רצון שלא [טו]תהא בתוך ביתי הרי זו תפלת שוא הנכנס לכרך מתפלל שתים אחת בכניסתו ואחת ביציאתו בן עזאי אומר [טז]ארבע שתים בכניסתו ושתים ביציאתו נותן הודאה על שעבר וצועק על העתיד [יז]חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה שנאמר [1]ואהבת את ה׳ אלהיך בכל לבבך וגו׳ בכל לבבך בשני יצריך ביצר טוב וביצר הרע ובכל נפשך אפילו הוא נוטל את נפשך ובכל מאדך בכל ממונך ד״א בכל מאדך בכל מדה ומדה שהוא מודד לך הוי מודה לו [2]לא יקל אדם את ראשו כנגד שער המזרח שהוא מכוון כנגד בית קדשי הקדשים [יח]ולא יכנס להר הבית במקלו ובמנעלו ובפונדתו ובאבק שעל רגליו ולא יעשנו קפנדריא ורקיקה מקל וחומר כל חותמי ברכות שבמקדש היו אומרים [יט]עד העולם משקלקלו [כ]הצדוקים ואמרו אין עולם אלא אחד התקינו שיהו אומרים מן העולם ועד העולם והתקינו שיהא אדם [כא]שואל את שלום חברו בשם שנאמר [2]והנה בעז בא מבית לחם ויאמר לקוצרים ה׳ עמכם ויאמרו לו יברכך ה׳ ואומר [3]ה׳ עמך גבור החיל ואומר [4]אל תבוז כי זקנה אמך ואומר [5]עת לעשות לה׳ הפרו תורתך רבי נתן אומר הפרו תורתך משום עת לעשות לה׳: **גמ׳** מנא הני מילי אמר רבי יוחנן דאמר קרא [6]ויאמר יתרו ברוך ה׳ אשר הציל וגו׳ אניסא דרבים מברכינן אניסא דיחיד לא מברכינן והא ההוא גברא דהוה קא אזיל בעבר ימינא נפל עליה אריא אתעביד ליה ניסא ואיתצל מיניה אתא לקמיה דרבא וא״ל כל אימת דמטית להתם בריך ברוך שעשה לי נס במקום הזה ומר בריה דרבינא הוה קאזיל בפקתא דערבות וצחא למיא אתעביד ליה ניסא איברי ליה עינא דמיא ואישתי ותו זמנא חדא הוה קאזיל ברסתקא דמחוזא ונפל עליה גמלא פריצא איתפרקא ליה אשיתא על לגוה כי [כב]מטא לערבות בריך ברוך שעשה לי נס בערבות ובגמל כי מטא לרסתקא דמחוזא בריך ברוך שעשה לי נס בגמל ובערבות אמרי [7]אניסא דרבים כולי עלמא מיחייבי לברוכי [8]אניסא דיחיד איהו [א] חייב לברוכי תנו רבנן [9]הרואה מעברות הים ומעברות הירדן מעברות נחלי ארנון אבני אלגביש במורד בית חורון ואבן שבקש לזרוק עוג מלך הבשן על ישראל ואבן שישב עליה משה בשעה שעשה יהושע מלחמה בעמלק ואשתו של לוט וחומת יריחו שנבלעה במקומה על כולן צריך שיתן הודאה ושבח לפני המקום בשלמא מעברות הים דכתיב [7]ויבאו בני ישראל בתוך הים ביבשה מעברות הירדן דכתיב [8]ויעמדו הכהנים נושאי הארון ברית ה׳ בחרבה בתוך הירדן הכן וכל ישראל עוברים בחרבה עד אשר תמו כל הגוי לעבור את הירדן אלא מעברות נחלי ארנון מנלן דכתיב [9]על כן יאמר בספר מלחמות ה׳ את והב בסופה וגו׳ תנא את והב בסופה שני מצורעים היו דהוו מהלכין בסוף מחנה ישראל כי הוו קא חלפי ישראל אתו אמוראי [ת]

הרואה וכו׳ אומר ברוך שעשה נסים לאבותינו וכו׳. פירש רבי׳ שמעיה דכל הני ברכות לריכות להזכרת שם ומלכות ברוך אתה ה׳ אלהינו מלך העולם וכן כתב רבינו שמשון מקולי כי הר״י היה רגיל לברך על הברקים ברוך אתה ה׳ אלהינו מלך העולם שכחו וגבורתו מלא עולם וכן פר״י ומייתי ירושלמי דפירקין רבי זעירא כו׳ כל ברכה שאין בה כו׳[א] ונראה לרבינו[ב] דדוקא לרואה משנשים יום לשנשים יום דומיא דרואה יס הגדול לפרקים דאמר בירושלמי דפרקים היינו שנשים יום:

שעקר עכו״ם מארצנו. בירושלמי מתני כשנעקרה עכו״ס מכל ארץ ישראל[ב]א:

על הנהרות. נראו על כל נהרות מיירי אלא מרגע נהרות דכתיבי בקרא כמו חדקל ופרת: אבני

עין משפט
נר מצוה

א א מיי׳ פ״י מהלכות ברכות הל׳ ט סמג עשין מז טוש״ע או״ח סי׳ ריח סעיף ה:
ב ב ג מיי׳ שם הל׳ טו סמג שם טוש״ע או״ח סי׳ רכח סעיף ה:
ג ד מיי׳ שם טוש״ע או״ח סי׳ ריח ס״ג וסי׳ רכד סעיף יג:
ד ה מיי׳ שם הלכה ג סמג שם טוש״ע או״ח סי׳ רכב סעיף כ:
ו ז [מיי׳ שם הלכה ו סמג שם טוש״ע או״ח סי׳ רכב סעיי׳ ג]:
ז ח [מיי׳ שם הלכה ד טוש״ע או״ח סי׳ רכב סעיי׳ ד]:
ח ח ט מיי׳ שם הלכה כב כה כו סמג שם טוש״ע או״ח סי׳ רל סעיף ה:
י [מיי׳ שם הל׳ ג טוש״ע או״ח סי׳ רכב סעיף ג]:
כ [מיי׳ פ״ז מהל׳ בית המקדש הל׳ ה]:
ו ל מיי׳ פ״ז מהל׳ בית המקדש הלכה ב סמג עשין קסד:
ז מ טוש״ע או״ח סי׳ ריח סעיף ה:
ח נ מיי׳ פ״י מהלכות ברכות הלכה ט סמג עשין מז טוש״ע שם סעיף ב:
ט ס מיי׳ שם טוש״ע שם סעיף ד:
י ע [מיי׳ שם] טוש״ע שם סעיף ה:

תורה אור השלם

1. וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ: דברים ו ה
2. וְהִנֵּה בֹעַז בָּא מִבֵּית לָחֶם וַיֹּאמֶר לַקֹּצְרִים יְיָ עִמָּכֶם וַיֹּאמְרוּ לוֹ יְבָרֶכְךָ יְיָ: רות ב ד
3. וַיֵּרָא אֵלָיו מַלְאַךְ יְיָ וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְיָ עִמְּךָ גִבּוֹר הַחָיִל: שופטים ו יב
4. שְׁמַע לְאָבִיךָ זֶה יְלָדֶךָ וְאַל תְּבוז כִּי זָקְנָה אִמֶּךָ: משלי כג כב
5. עֵת לַעֲשׂוֹת לַיְיָ הֵפֵרוּ תּוֹרָתֶךָ: תהלים קיט קכו
6. וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ בָּרוּךְ יְיָ אֲשֶׁר הִצִּיל אֶתְכֶם מִיַּד מִצְרַיִם וּמִיַּד פַּרְעֹה אֲשֶׁר הִצִּיל אֶת הָעָם מִתַּחַת יַד מִצְרָיִם: שמות יח י
7. וַיָּבֹאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בִּיבֵשָׁה וְהַמַּיִם לָהֶם חֹמָה מִימִינָם וּמִשְּׂמֹאלָם: שמות יד כב
8. וַיַּעַמְדוּ הַכֹּהֲנִים נֹשְׂאֵי הָאָרוֹן בְּרִית יְיָ בְּחָרָבָה בְּתוֹךְ הַיַּרְדֵּן הָכֵן וְכָל יִשְׂרָאֵל עֹבְרִים בַּחֲרָבָה עַד אֲשֶׁר תַּמּוּ כָּל הַגּוֹי לַעֲבֹר אֶת הַיַּרְדֵּן: יהושע ג יז
9. עַל כֵּן יֵאָמֵר בְּסֵפֶר מִלְחֲמֹת יְיָ אֶת וָהֵב בְּסוּפָה וְאֶת הַנְּחָלִים אַרְנוֹן: במדבר כא יד

מסורת הש״ס

[ה] [עי׳ תוספות לקמן נט. ד״ה על], [ז] ס״ל מעשה, [ג] [ספחים ב.], [ד] ס״ל שמעתא, [ט] [עי׳ תוס׳ מוסה מו. ד״ה דעשה וכו׳ מ״ש כשם רב שריא נאון], [ו] ס״ל יהיו אלו בני ביתי, [ז] לעיל נב: ומה: מגילה כה., [ח] ירמות ו:, [ט] [מן דעולם כ״ל במסנה שבמשניות וכן פירש הרע״ב מבלעוריה ע״ש], [י] בכ״י וכ״י ובמשנה שבמשניות הגר׳ סמיגין, [כ] [מסת כנ:], [ל] [לקמן נח: נט.], [מ] [לקמן ס.], [נ] [לקמן ס.], [ס] [לקמן ס:], [ע] [לקמן סב:], [פ] [לקמן סג.], [צ] [תכלים לד], [ק] [מוס׳ ריש״ם ומגרלדי הוא כשם רביט יהודה,

הגהות הב״ח

(א) גב׳ אמו אמוראי טשר להו בנחלי ארנון עבדי להו:

הגהות הגר״א

[א] גב׳ אגיסא דיחיד איהו. נ״ב וכייב ובר כריס. גירסת הגאונים והכי״ף:

מוסף רש״י

צורחה. לעקה (ירמיה יד ב) קול מהומת מלחמה (תהלים קמד יד). לברך על הרעה. כדוך דיין האמת (מגילה כה.). על הטובה. כדוך הטוב והמטיב (שם). בפונדתו. תרגמי שאחר כו מתניי (ירמות ו:). קפנדריא. לקנר הילוכו שלא להקיף, שיכנס בפתח זה ויצא בפתח בגד, ולא כשם עבודה אלא לעשות לרבוי (שם וכעי״ז סוטה לט.). שיהא אדם שואל את שלום חברו בשם. דמותר לאדם לשאול בשלום חברו בשם, כגון יהיה ה׳ עליך שלום, ואין בו משום מוציא שם שמים לבטלה, מרבי. נ״מ שאינה שלום בשם, דחייב אדם לשאול בשלום חברו בשם, ואנו נמי כי איתיא אהדדי מקבלינן שם, דשלום שמו של הקב״ה, דמתיב (שופטים ו) ויקרא לו ה׳ שלום, נשם ה׳ (מכות כג: ריב״ן). דהוו מהלכין בסוף מחנה ישראל. אמוראין משתלמין מתן למחמת ישראל (מנחות צה.).

מוסף תוספות

א. כל ברכה שאין בה מלכות אינה ברכה. תוס׳ הרא״ש. ב. אבל בשנעקר עכו״ם ממקום אחד אומר ברוך שעקר עבודת כוכבים ממקום הזה. תוס׳ ר״י שילאון.

רבינו חננאל

פרק תשיעי

הרואה מקום שנעשה בו נסים לישראל אומר ברוך שעשה נסים לאבותינו במקום הזה. אוקימנה אניסא דרבים כולי עלמא מחייבי לברוכי, אבל אניסא דיחיד, כגון ההוא גברא דנפל עליה אריה ואיתציל, וכגון ההוא דצחא בפקתא דערבות ואיברי ליה עינא ושתא כולי, איהו חייב לברוכי אחריני לא מיחייב. פיר׳ פקתא מקום מדבר שאין בו מים כדגרסינן במשקין פרק ואילו מגלחין עושה לו חגות בפקתא [כלומר] בית למכור מים. **תנו** רבנן הרואה מעברות הירדן ומעברות הים ומעברות נחל ארנון ואבני אלגביש בבית חורון. כל מעשה עוג אינו כתוב במסכת ברכות. ואבן שזרק עוג במשה כלשון הזה כתוב בה בלבד. את והב, שני בני אדם אחד שמו את, ואחד שמו והב ושנ[ניה]ם מצורעים היו. אסיקנה [על כולן] צריך שיתן שבח והודאה לפני המקום.

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

עין משפט נר מצוה

יא א טוס"ע פו"מ פי' פי"ז מ"ב.
יב ב מיי' פ"י מהלכות ברכות הל' ח סמג עשין מ טוס"ע פו"מ פי"ח סי' ריט ס"ק:
יג ג מיי' שם טוס"ע שם סעיף ב:
יד ד מיי' שם טוס"ע שם סעיף ג:
טו ה טוס"ע שם סעיף ד:

מוסף תוספות

א. כגון יואב בן צרויה וחבריו. [ד]בירושלמי מדקדק מתני' בניסי רבים אבל בניסי יחיד אין צריך לברך וכו', אם היה מסריים כגון יואב בן צרויה וחבריו וכו', מברך. תוס' כלא"ס. ב. שיורדי הים מצויין יותר מהולכי מדברות וכן כל אחד מצוי יותר מחבירו. תוס' ר"י שילוליון.

תורה אור השלם

1. וְאִשָּׁה הַנִּחָלִים אֲשֶׁר נָטָה לִשְׁבֶת עָר וַיִּשְׁעַן לְגִבוּל מוֹאָב: במדבר כא טו
2. וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנִיו מְאֹד מִכֹּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה: במדבר יב ג
3. וַיֵּצֵא מֹשֶׁה מֵעִם פַּרְעֹה אֶת הָעִיר וַיִּפְרֹשׂ כַּפָּיו אֶל יְיָ וַיֶּחְדְּלוּ הַקֹּלֹת וְהַבָּרָד וּמָטָר לֹא נִתַּךְ אָרְצָה: שמות ט לג
4. וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה קַח לְךָ אֶת יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ בּוֹ וְסָמַכְתָּ אֶת יָדְךָ עָלָיו: במדבר כז יח
5. וַיְהִי בְנֻסָם מִפְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵם בְּמוֹרַד בֵּית חוֹרֹן וַיְיָ הִשְׁלִיךְ עֲלֵיהֶם אֲבָנִים גְּדֹלוֹת מִן הַשָּׁמַיִם עַד עֲזֵקָה וַיָּמֻתוּ רַבִּים אֲשֶׁר מֵתוּ בְּאַבְנֵי הַבָּרָד מַאֲשֶׁר הָרְגוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּחֶרֶב: יהושע י יא
6. קוּמָה יְיָ הוֹשִׁיעֵנִי אֱלֹהַי כִּי הִכִּיתָ אֶת כָּל אֹיְבַי לְחִי שִׁנֵּי רְשָׁעִים שִׁבַּרְתָּ: תהלים ג ח
7. וַיְדֵי מֹשֶׁה כְּבֵדִים וַיִּקְחוּ אֶבֶן וַיָּשִׂימוּ תַחְתָּיו וַיֵּשֶׁב עָלֶיהָ וְאַהֲרֹן וְחוּר תָּמְכוּ בְיָדָיו מִזֶּה אֶחָד וּמִזֶּה אֶחָד וַיְהִי יָדָיו אֱמוּנָה עַד בֹּא הַשָּׁמֶשׁ: שמות יז יב
8. וְתֵבֵט אִשְׁתּוֹ מֵאַחֲרָיו וַתְּהִי נְצִיב מֶלַח: בראשית יט כו
9. וַיָּרֵע הָעָם וַיִּתְקַעוּ בַּשֹּׁפָרוֹת וַיְהִי כְּשֹׁמְעַ הָעָם אֶת קוֹל הַשּׁוֹפָר וַיָּרִיעוּ הָעָם תְּרוּעָה גְדוֹלָה וְתִפֹּל הַחוֹמָה תַּחְתֶּיהָ וְעָל הָעָם הָעִירָה אִישׁ נֶגְדּוֹ וְלָכְדוּ אֶת הָעִיר: יהושע ו כ
10. וַיְהִי בְּשַׁחֵת אֱלֹהִים אֶת עָרֵי הַכִּכָּר וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת אַבְרָהָם וַיְשַׁלַּח אֶת לוֹט מִתּוֹךְ הַהֲפֵכָה בְּהַפֵּךְ אֶת הֶעָרִים אֲשֶׁר יָשַׁב בָּהֶן לוֹט: בראשית יט כט
11. יוֹרְדֵי הַיָּם בָּאֳנִיּוֹת עֹשֵׂי מְלָאכָה בְּמַיִם רַבִּים: תהלים קו כג
12. הֵמָּה רָאוּ מַעֲשֵׂי יְיָ וְנִפְלְאוֹתָיו בִּמְצוּלָה: תהלים קו כד
13. וַיֹּאמֶר וַיַּעֲמֵד רוּחַ סְעָרָה וַתְּרוֹמֵם גַּלָּיו: תהלים קו כה
14. יַחֲוּגוּ וַיָּנוּעוּ כַּשִּׁכּוֹר וְכָל חָכְמָתָם תִּתְבַּלָּע: תהלים קו כז
15. וַיִּצְעֲקוּ אֶל יְיָ בַּצַּר לָהֶם וּמִמְּצוּקֹתֵיהֶם יוֹצִיאֵם: תהלים קו כח
16. יָקֵם סְעָרָה לִדְמָמָה וַיֶּחֱשׁוּ גַּלֵּיהֶם: תהלים קו כט
17. וַיִּשְׂמְחוּ כִּי יִשְׁתֹּקוּ וַיַּנְחֵם אֶל מְחוֹז חֶפְצָם: תהלים קו ל
18. יוֹדוּ לַיְהוָה חַסְדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: תהלים קו לא
19. תָּעוּ בַמִּדְבָּר בִּישִׁימוֹן דֶּרֶךְ עִיר מוֹשָׁב לֹא מָצָאוּ: תהלים קו ד
20. וַיַּדְרִיכֵם בְּדֶרֶךְ יְשָׁרָה לָלֶכֶת אֶל עִיר מוֹשָׁב: תהלים קו ז
21. יוֹדוּ לַיְהוָה חַסְדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: תהלים קו ח
22. אֱוִלִים מִדֶּרֶךְ פִּשְׁעָם וּמֵעֲוֹנֹתֵיהֶם יִתְעַנּוּ: כָּל אֹכֶל תִּתְעַב נַפְשָׁם וַיַּגִּיעוּ עַד שַׁעֲרֵי מָוֶת: וַיִּצְעֲקוּ אֶל יְיָ בַּצַּר לָהֶם מִמְּצוּקֹתֵיהֶם יוֹשִׁיעֵם: יִשְׁלַח דְּבָרוֹ וַיִּרְפָּאֵם וִימַלֵּט מִשַּׁחִיתוֹתָם: יודו לַיְהוָה חַסְדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: תהלים קז יז-כא 23. יֹשְׁבֵי חֹשֶׁךְ וְצַלְמָוֶת אֲסִירֵי עֹנִי וּבַרְזֶל: כִּי הִמְרוּ אִמְרֵי אֵל וַעֲצַת עֶלְיוֹן נָאָצוּ: וַיַּכְנַע בָּעָמָל לִבָּם כָּשָׁלוּ וְאֵין עוֹזֵר: וַיִּצְעֲקוּ אֶל יְיָ בַּצַּר לָהֶם מִמְّמַצְּקוֹתֵיהֶם יוֹשִׁיעֵם: יוֹצִיאֵם מֹחֹשֶׁךְ וְצַלְמָוֶת וּמוֹסְרוֹתֵיהֶם יְנַתֵּק: יודו לַיְהוָה חַסְדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: תהלים קו י-טו 24. וּרְמָמוּהוּ בְקָהַל עָם וּבְמוֹשַׁב זְקֵנִים יְהַלְלוּהוּ: תהלים קו לב

נ) **אבני אלגביש במורד בית חורון.** וה"ה מקום שנפל שם מחנה סנחריב דלא גרע חזקיה מלאכם ס) המסויס[8] אלא לא חש לפרש לפי שידוע המקום סביב ירושלים. ושוב היה נראה לרבינו יהודה כיון שאין הנס ידוע ע"פ המקום כי הנך אין מברכין עליו אלא אותם שנעשה להם הנס. וכן כל אדם מברך על ניסו אף על פי שאינו ניכר מתוך המקום:

ארבעה צריכין להודות יורדי הים וכו'. ובתוס' הלכי המדבר ראשון דקרא נקט סדר המסוכנין יותר תחלה ומגרא נקט המצויין תחלה[9]: **ואימא בי עשרה ותרי רבנן.** ע) ועבדי לאומרא ואפילו ליכא תרי רבנן ונהגו העולם לברך אחר שקורא בתורה ודוקא בחולה שנפל למטה אבל אם נראשו לו במעיו ואינו מוטל למטה לא. ה"ל יוסף: **פטרתן יתי מלאודויי.** ופ"ת והא אמרינן[10] ברכה שאין בה מלכות אינה ברכה וי"ל דרב יהודה היה מתלמידי דרב ורב סבר לעיל בפרק כיצד מברכין (דף מ:) דלא בעינן אלא הזכרת השם ס) (או מלכות ולחמנא היינו מלכות): לך

עבדי להון נקירותא. מערות. מעברות נחלי ארנון עמק עמוק בין ג' הרים גבוהים והיו ישראל צריכים לעבור באותו עמק עשו אמוריים מערות בגדי הסרים ונחבאו שם: **ועשו.** נחבאו: **מסגי.** עובר: **ממיך עורי.** משפיל הרים ומתפשטין זה לצד זה עד שהעמק שוה: **חוו דמא.** כשאזרו הסרים למקומן: **ואשד.** ושפך: **אשר נטה לשבא עד.** ההר שבעבר העמק נטה ונתפשט לצד מבדרום אשר לצד מואב ושם ארץ מואב עד: **שעמדו.** באויר: **לא נפך ארצה.** לא הגיע לארץ אלא עמדו באויר (פ): **מהנה ישראל למה הוי פלגא פרסי.** עוג אחשב כן בלבו. מחנה ישראל אלא פרסי דכתיב (במדבר לג) ויחנו מבני הישימות עד אבל הסטים ואמר רבה בר בר חנה לדידי חזי לי ההוא דוכתא והוה אלא פרסי אורכא ותלתא פרסי פותיא (שיריון פ"ה ד' נה:): **קמלי.** מגליס: **שרבבא.** לשון ס) אשתרבובי אשתרבוב ילדו וגדלו לאמטה: **משה למה הוי עשר אמין.** שהרי הוא הקיש את המשכן (ב) וארכו' הקיש את עצמו לקומת המשכן וכתיב בה עשר אמות אורך הקרש (שמות לו): **שוור.** קפץ לאמעלה: **בקרסוליה.** קבילי"ל בלע"ז: **וידי משה כבדים.** ואינו יכול לפשטן כל היום אלא אם כן תומכים בזרועותיו ויקחו אבן וישימו תחתיו: **ותחתיו.** משמע במקומה ואי אפשר זו אלא על ידי בליעה: **דאמר ברוך דיין האמת.** תירוצא הוא: **וזכר את הצדיקים.** שזכר את אברהם: **ליון דפוסיה ורומה לי הדדי הוו.** ואין נפילה ניכרת בה אם לא בגלעה משום הכי אבלעה והוא דרך נפילה לאומה כזו: **צריכין להודות.** כשיוצאין מן הסכנה: **וירוממוהו בקהל עם.** בפוף פרשת המזמור (ג): **ותפפ.** נתרפא: **בגדתאה.** שם עירו בגדד היא עיר החשובה שבבבל משחרבה ו) בבל: **שימור.** מן המזיקין: **חולה.** שהולע מזלו לפיכך השד מתגרה בו וכן היה אשה שילדה וכן אבל: **חכן ולא תלמידי חכמים.** מקנאתו מתגרה בהם: **והמאריך על שלחנו.** שממון כך עניים באין ומתפרנסים: **והמאריך בבית הכסא.** רפואה היא לו: מעיין

מסורת הש"ס

ע) [מגילה טו: סוטה יב:], ב) [בכורות מד.], ג) [בשאלתות פ' ויצא סי' ל"ו איתא דאמר ר"י], ד) [שבועות כב מאי גאון על דלא קתני הגך ד' דלריכין להודות בבבלי הגמר בפסוק עי' בעיתר ערך מרבע ומתמא נתת וכלל דבריו דבקבא סדורין מה שבמיה טפי ובגמרא מבבלי לפוס הקרוכין לבבנה ל"ע בתוס' ד"ה מרבע וכו' שבמתו לריכך וכ"ע בתוס' ד"ה ב. ל"ה ילאות וכן מפרש רב אחי בר' לריכין להודות ע"ש טיבון], ה) [סוכה ה. קדושין מט:], ו) [וע"ע פירוש רש"י יומא' מז: וכשותות ז: י:], ז) שיין לע"ל], ח) [בגמר פירוש לגמי הכיאו אלא ל"ש לא לן], ט) [הגור בא"ש פי' ריט הענין דבר' תוס' הלגו בוס"ל וסין לגא אפשיטא שבדיון לחומא ובעיון מרוויהו], י) [לעיל מ:], כ) [כל זה מוקק המעי"ט],

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה לא נתן וכו' בתוי הס"ל ואח"כ מ"ש אמר עוג אשב כן בלבו הס"ל ואח"כ מ"ש מתנה וכו' תלתא פרסי מחנה ישראל: (ב) ד"ה משה וכו' הקיש אל המשכן שנאמר ויקם משה את המשכן ולרשיון הקיש: (ג) ד"ה וירוממוהו וכו' המומור כתיב הס"ל:

גליון הש"ס

גמ' דבריב ויירוממוהו בקהל עם. וקבל מקרי עשרה כמו שפיר"ש בכמתות ז ע"ב ד"ה מתקבלות: שם אר"י שלשה צריכין שמור. מג"ל סי' ל"ע ס"ק ז: שם וי"א אף ת"ח. ע' רבינו יונה פ"ק דמסכתין דף ד ע"ב ד"ה שנאמר: שם ג' דברים המאריך בהן מאריכין. ע' לעיל מז ע"ב ופע"ק [ערכ"ל כמ"ל]: תד"ה ארבעה כו' המצויין תחלה. ע' ריש שבת בתוס' ד"ה ילאות:

הגהות הגר"א

[א] גמ' המסיים טוביים (לפוס קו על מלות הללו) וי"ב למיניס טוביות שנמלגי כל טוב. רי"ף ורא"ש:

לעזי רש"י

קביליא [קיביל"א]. קרסול.

מוסף רש"י

בקרסוליה. הוא קשר העקב (בת"י). ארבעה צריכין להודות. ולהכיר קרבן תודה דכתיב בהו (תהלים קז) ויזבחו זבחי תודה (מנחות עט: בת"י). בגדתאה. בעל אגדה, ל"ש שם מקום שהוא בבבל שמנו בגדד (יבמות מז:) דמן בגדת (כתובות י:) עיר שבבבל ומתה בגדת, בפסק מלרו של רב שרירא גאון היא מוכרת (שם ז:).

רבינו חננאל

ועל לוט מברך ב' א' י"י אלהינו מ' ה' זוכר הצדיקים. ועל אשתו מברך ב' א' י"י אלהינו מ' ה' דיין האמת. אמר רב יהודה ארבעה צריכים להודות. ואילו הן, יורדי הים והולכי מדברות וחולה שנתרפא וחבוש בבית האסורים שיצא, אילו כולן צריכין לברך בפני עשרה ב' א' י"י אלהינו מ' ה' גומל לחייבים טובות. ואם אומרים לו אחרים ברוך רחמנא דיהבך לן ולא דמך ב[עפר]א, ענה אחריהם אמן, נפטר מלהודות [ובפני עשרה]. שלשה מאריכין ימיו ושנותיו

עין משפט נר מצוה

נ) [מגילה טו: סוטה יב:], ב) [בכורות מד.], ג) [בשאלתות פ' ויצא סי' ל"ו איתא דאמר ר"י], ד) [שבועות כב מאי גאון על דלא קתני הגך ד' דלריכין להודות בבבלי הגמר בפסוק עי' בעיתר ערך מרבע ומתמא נתת וכלל דבריו דבקבא סדורין מה שבמיה טפי ובגמרא מבבלי לפוס הקרוכין לבבנה ל"ע בתוס' ד"ה מרבע וכו' שבמתו לריכך וכ"ע בתוס' ד"ה ב. ל"ה ילאות וכן מפרש רב אחי בר' לריכין להודות ע"ש טיבון], ה) [סוכה ה. קדושין מט:], ו) [וע"ע פירוש רש"י יומא' מז:], ז) שיין לע"ל], ח) [בגמר פירוש לגמי הכיאו אלא ל"ש לא לן], ט) [הגור בא"ש פי' ריט הענין דבר' תוס' הלגו בוס"ל וסין לגא אפשיטא שבדיון לחומא ובעיון מרוויהו], י) [לעיל מ:], כ) [כל זה מוקק המעי"ט],

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה לא נתן וכו' בתוי הס"ל ואח"כ מ"ש אמר עוג אשב כן בלבו הס"ל ואח"כ מ"ש מתנה וכו' תלתא פרסי מחנה ישראל: (ב) ד"ה משה וכו' הקיש אל המשכן שנאמר ויקם משה את המשכן ולרשיון הקיש: (ג) ד"ה וירוממוהו וכו' המומור כתיב הס"ל:

גליון הש"ס

גמ' דבריב ויירוממוהו בקהל עם. וקבל מקרי עשרה כמו שפיר"ש בכמתות ז ע"ב ד"ה מתקבלות: שם אר"י שלשה צריכין שמור. מג"ל סי' ל"ע ס"ק ז: שם וי"א אף ת"ח. ע' רבינו יונה פ"ק דמסכתין דף ד ע"ב ד"ה שנאמר: שם ג' דברים המאריך בהן מאריכין. ע' לעיל מז ע"ב ופע"ק [ערכ"ל כמ"ל]: תד"ה ארבעה כו' המצויין תחלה. ע' ריש שבת בתוס' ד"ה ילאות:

הגהות הגר"א

[א] גמ' המסיים טוביים (לפוס קו על מלות הללו) וי"ב למיניס טוביות שנמלגי כל טוב. רי"ף ורא"ש:

לעזי רש"י

קביליא [קיביל"א]. קרסול.

מוסף רש"י

בקרסוליה. הוא קשר העקב (בת"י). ארבעה צריכין להודות. ולהכיר קרבן תודה דכתיב בהו (תהלים קז) ויזבחו זבחי תודה (מנחות עט: בת"י). בגדתאה. בעל אגדה, ל"ש שם מקום שהוא בבבל שמנו בגדד (יבמות מז:) דמן בגדת (כתובות י:) עיר שבבבל ומתה בגדת, בפסק מלרו של רב שרירא גאון היא מוכרת (שם ז:).

רבינו חננאל

ועל לוט מברך ב' א' י"י אלהינו מ' ה' זוכר הצדיקים. ועל אשתו מברך ב' א' י"י אלהינו מ' ה' דיין האמת. אמר רב יהודה ארבעה צריכים להודות. ואילו הן, יורדי הים והולכי מדברות וחולה שנתרפא וחבוש בבית האסורים שיצא, אילו כולן צריכין לברך בפני עשרה ב' א' י"י אלהינו מ' ה' גומל לחייבים טובות. ואם אומרים לו אחרים ברוך רחמנא דיהבך לן ולא דמך ב[עפר]א, ענה אחריהם אמן, נפטר מלהודות [ובפני עשרה]. שלשה מאריכין ימיו ושנותיו

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

מעיין בה. אומר בלבו שמיעשה בקשתו לפי שהמפלל בכונה: **לאב לב.** שמין בקשתו נעשית: **פוחלת.** לשון תפלה כמו ויחל משה (שמות לב): **מזכירין עונותיו.** שעל ידיהן מפספסים למעלה במעשיו לומר בוטח זה בזכיותיו נראה מה הם: **קיר נטוי.** מקום סכנה: **מוסר דין.** בוטח הוא בזכיותיו שחברו יהיה נענש על ידו: ס"ג **הא דמעיין** (ה) **הא דלא מעיין: נולני גפנים.** וידל"ש בלע"ז: **מוריגי בהמה.** כל דשר שבבהמה שאינו חלק אלא דומה למורג חרוץ שאינו חלק כמו החיך והלשון והכרס הפנימי ובית הכוסות: **הפולה.**

(ה) כל המאריך בתפלתו ומעיין בה סוף בא לידי כאב לב שנאמר [1]תוחלת ממושכה מחלה לב [2]וא"ר יצחק שלשה דברים מזכירים עונותיו של אדם ואלו הן קיר נטוי ועיון תפלה ומוסר דין על חבירו לשמים הא לא קשיא [3]הא דמעיין בה הא דלא מעיין בה והיכי עביד דמפיש ברחמי והמאריך על שלחנו דלמא אתי עניא ויהיב ליה דכתיב [2]המזבח עץ שלש אמות גבוה וכתיב וידבר אלי זה השלחן אשר לפני ה' [3]פתח במזבח וסיים בשלחן ר' יוחנן ור' אלעזר דאמרי תרוייהו כל זמן שבהמ"ק קיים מזבח מכפר על ישראל ועכשיו שלחנו של אדם מכפר עליו והמאריך בבית הכסא מעליותא הוא [7]והתניא עשרה דברים מביאין את האדם לידי תחתוניות האוכל עלי קנים ועלי גפנים ולולבי גפנים ומוריגי בהמה ושדרו של דג ודג מליח שאינו מבושל כל צרכו והשותה שמרי יין והמקנח בסיד ובחרסית והמקנח בצרור שקנח בו חבירו וי"א אף התולה עצמו בבית הכסא יותר מדאי לא קשיא הא דמאריך ותלי הא דמאריך ולא תלי כי הא דאמרה ליה ההיא מטרוניתא לר' יהודה בר' אלעאי [4]פניך דומים למגדלי חזירים ולמלוי ברבית אמר לה הימנותא לדידי תרוייהו אסירן אלא עשרים וארבעה בית הכסא איכא מאושפיזאי לבי מדרשא דכי אזילנא בדיקנא נפשאי בכולהו. ואמר רב יהודה שלשה דברים מקצרים ימיו ושנותיו של אדם מי שנותנין לו ס"ת לקרות ואינו קורא [5]כוס של ברכה לברך ואינו מברך והמנהיג עצמו ברבנות ס"ת לקרות ואינו קורא דכתיב [3]כי הוא חייך ואורך ימיך כוס של ברכה לברך ואינו מברך דכתיב [4]ואברכה מברכיך והמנהיג עצמו ברבנות [6]דא"ר חמא בר חנינא מפני מה מת יוסף קודם לאחיו מפני שהנהיג עצמו ברבנות: ואמר רב יהודה אמר רב שלשה צריכים רחמים מלך טוב שנה טובה וחלום טוב מלך טוב דכתיב [5]פלגי מים לב מלך ביד ה' שנה טובה דכתיב [6]תמיד עיני ה' אלהיך בה [7]מראשית השנה ועד אחרית שנה חלום טוב דכתיב [7]ותתלימני [8](ותחייני): אמר רבי יוחנן שלשה דברים מכריז עליהם הקב"ה בעצמו ואלו הן רעב ושובע ופרנס טוב רעב דכתיב [8]כי קרא ה' לרעב וגו' שובע דכתיב [9]וקראתי אל הדגן והרביתי אותו פרנס טוב דכתיב [10](ויאמר) ה' אל משה לאמר ראה קראתי בשם בצלאל וגו' אמר רבי יצחק אין מעמידין פרנס על הצבור אלא אם כן נמלכים בצבור שנא' [11]ראו קרא ה' בשם בצלאל אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה משה הגון עליך בצלאל אמר לו רבונו של עולם אם לפניך הגון לפני לא כל שכן אמר לו אף על פי כן לך אמור להם הלך ואמר להם לישראל הגון עליכם בצלאל אמרו לו אם לפני הקדוש ברוך הוא ולפניך הוא הגון לפנינו לא כל שכן א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן בצלאל על שם חכמתו נקרא בשעה שאמר לו הקדוש ברוך הוא למשה לך אמור לו לבצלאל עשה לי משכן ארון וכלים הלך משה והפך ואמר לו עשה ארון וכלים ומשכן אמר לו משה רבינו מנהגו של עולם אדם בונה בית ואחר כך מכנים לתוכו כלים ואתה אומר עשה לי ארון וכלים ומשכן כלים שאני עושה להיכן אכניסם שמא כך אמר לך הקב"ה עשה משכן ארון וכלים אמר לו שמא בצל אל היית וידעת אמר רב יהודה אמר רב יודע היה בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהן שמים וארץ כתיב הכא [12]וימלא אותו רוח אלהים בחכמה [9]ובתבונה ובדעת וכתיב התם [13]ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה וכתיב [14]בדעתו תהומות נבקעו אמר רבי יוחנן אין הקדוש ברוך הוא נותן חכמה אלא למי שיש בו חכמה שנא' [15]יהב חכמתא לחכימין ומנדעא לידעי בינה שמע רב תחליפא בר מערבא ואמרה קמיה דרבי אבהו אמר ליה אתון מהתם מתניתו לה אנן מהכא מתנינן לה דכתיב [16]ובלב כל חכם לב נתתי חכמה: אמר רב חסדא [9]כל חלום ולא טוות ואמר רב חסדא חלמא דלא מפשר כאגרתא דלא מקריא ואמר רב חסדא לא חלמא טבא מקיים כוליה ולא חלמא בישא מקיים כוליה ואמר רב חסדא חלמא בישא עדיף מחלמא טבא וא"ר חסדא חלמא בישא עציבותיה מסתייה חלמא טבא חדויה מסתייה אמר רב יוסף חלמא טבא אפילו לדידי בדיחותיה מפכחא ליה ואמר רב חסדא חלמא בישא קשה מנגדא שנאמר [17]והאלהים עשה שייראו מלפניו ואמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן זה חלום רע [18]הנביא אשר אתו חלום יספר חלום ואשר דברי אתו ידבר דברי אמת מה לתבן את הבר נאם ה' וכי מה ענין בר ותבן אצל חלום אלא אמר ר' יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי [9]כשם שאי אפשר לבר בלא תבן כך אי אפשר לחלום בלא דברים בטלים אמר ר' ברכיה חלום אף על פי שמקצתו מתקיים כולו אינו מתקיים מנא לן מיוסף דכתיב [19]והנה השמש והירח וגו' **וההיא**

לך אמור לבצלאל עשה משכן ארון וכלים. ומה תלמוד לומר הרי הקדוש ברוך הוא אומר לעשות משכן תחלה הרי בפרשת תרומה כתיב ארון תחלה. ומה לומר דבפרשת כי תשא כתיב את אהל מועד ואת הארון לעדות: שבע

מסורת הש"ם

(ה) לעיל לב:, ג) [ר"ה טז:], ג) תענית כז. מנחו' לז. עי"ש, ד) [שבת פא. ע"ש], ה) נדרים מט: ע"ש, ו) פוטה יג: ע"ש, ז) מרגיה חסר ג' מתיב, ח) והמייני, ט) ודבכר, י) [כפ' ויקהל פסוק ל"ו כתיב בתבונה בלא יו"ד אלם בד"ש כתיב בתבונה ל"ש פסוק ג' כתיב ואתנלה אותו רוח אלהים בחכמה ובתבונה ובדעת ובכן יתכן להיות כתוב כאן ואתנלה אותו וגו' והוא קרא מוקדם], כ) [פי' כל אלום יש בו שוש ממנות אבל מה שהוא רואה בשהוא בא אין בו ממנות ערוך בערך טווים], ל) נדרים מ.

הגהות הב"ח

(ה) רש"י ד"ה ה"ג הא דמעיין בה הא דלא מעיין בה כס"ד: (ב) ד"ה ראה וכו' ראה משמע (הים ולבן) תפ"מ וי"ב ס"ש הכן את לבבך: (ג) ד"ה עליהותיה מסתייה (דין) מז"ם וי"ב ס"ש די לו: (ד) ד"ה בדיחותיה וכו' ליב חיבותיה מבטלתו. ר"ב ס"ש דלא מתקיים עליו בלל:

לעזי רש"י

וידילי"ש. קנוקנות.

מוסף רש"י

ומעיין בה. מלפה שתעשה בקשתו על ידי התלכתו (לעיל לב). **סוף בא לידי כאב לב.** סוף שתיה נעשית ומגלגת מוחלת ממושכה מגס והיא כאב לב, כשאתה מגיעה ואין תקומו כאה (שם). **תוחלת.** לשון מילוי ומתיה (שם). **קיר נטוי.** המוכן ליפול על כני אדם (תהלים סב ד) ושונר תחתיו, מזכיר עונותיו שאומר כלום לאור זה ליעשות לו כן, ומתוך כך הוא נכנס (ר"ה סז:). **ועיון תפלה.** מוחך על תפלתו שתהא נאמנת ומתאמץ לכוין לבו (שם). **ומוסר דין על חבירו לשמים.** כמו (בראשית מז) יפטוני ה' ביני וביניך, מוחיים כלום לאור שיעשה חבירו עם ידי (ר"ה שם). **שלחנו של אדם מכפר עליו.** הכמעת מוכחין (חגיגה כז.) דומן פרוסה לאוכלים (מנחות צז. ובשמ"ק: לענין). **תחתוניות.** פיר"ש (שבת פא.). **ולולבי גפנים.** אותן פיטולין הגדלין בגפן וקוראין ווידל"ש (שם). **שקנה בו חבירו.** אמר ואמרמתי נמי קמי (שם). **מטרוניתא.** שרית נכרית (ב"מ פד.). **שמא בצל אל היית** ידעת. כי ודאי כך אוה לי הקב"ה, וכן עשה המשכן תחלה ואחר כך עשה כלים (שמות לח כב).

רבינו חננאל

המאריך בתפילתו ומעיין בה בא לידי כאב לב, שנאמר תוחלת ממושכה מחלה לב. ומפרקינן התם במאריך ומעיין [הכא דאמר]רינן המאריך [דמפיש] ברחמי. **המאריך על שלחנו.** בזמן שבית המקדש קיים מזבח מכפר, עכשיו שלחן מכפר שמאכיל עניים. **פירוש המאריך בבית הכסא,** לא דחלי נפשיה טובא, דמי דחלי נפשיה טובא בבית הכסא בא לידי תחתוניות, אלא בדבריק נפשיה [בכל] שעתא ושעתא. **פירוש הימנו[ותא...]** הנאמן יו[...]

עין משפט נר מצוה

יז א טוש"ע או"ח סימן לא סעיף ה:
יח ב טוש"ע או"ח סי' לא סעיף ג:

תורה אור השלם

1. תוֹחֶלֶת מְמֹשָׁכָה מַחֲלָה לֵב רֵעַ חַיִּים תַּאֲוָה בָּאָה:
משלי יג יב
2. הַמִּזְבֵּחַ עֵץ שָׁלוֹשׁ אַמּוֹת גָּבֹהּ וְאָרְכּוֹ שְׁתַּיִם אַמּוֹת וּמִקְצֻעוֹתָיו לוֹ וְאָרְכּוֹ וְקִירֹתָיו עֵץ וַיְדַבֵּר אֵלַי זֶה הַשֻּׁלְחָן אֲשֶׁר לִפְנֵי יְיָ:
יחזקאל מא כב
3. לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹעַ בְּקֹלוֹ וּלְדָבְקָה בוֹ כִּי הוּא חַיֶּיךָ וְאֹרֶךְ יָמֶיךָ לָשֶׁבֶת עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֶיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב לָתֵת לָהֶם:
דברים ל כ
4. וַאֲבָרְכָה מְבָרְכֶיךָ וּמְקַלֶּלְךָ אָאֹר וְנִבְרְכוּ בְךָ כֹּל מִשְׁפְּחֹת הָאֲדָמָה:
בראשית יב ג
5. פַּלְגֵי מַיִם לֵב מֶלֶךְ בְּיַד יְיָ עַל כָּל אֲשֶׁר יַחְפֹּץ יַטֶּנּוּ:
משלי כא א
6. אֶרֶץ אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ דֹּרֵשׁ אֹתָהּ תָּמִיד עֵינֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ בָּהּ מֵרֵשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה:
דברים יא יב
7. אֲדֹנָי עֲלֵיהֶם יִחְיוּ וּלְכָל בְּתֵן חַיֵּי רוּחִי וְתַחֲלִימֵנִי וְתַחֲיֵנִי:
ישעיהו לח טז
8. וְאֵלִישָׁע דִּבֶּר אֶל הָאִשָּׁה אֲשֶׁר הֶחֱיָה אֶת בְּנָהּ לֵאמֹר קוּמִי וּלְכִי אַתְּ וּבֵיתֵךְ וּגוּרִי בַּאֲשֶׁר תָּגוּרִי כִּי קָרָא יְיָ לָרָעָב וְגַם בָּא אֶל הָאָרֶץ שֶׁבַע שָׁנִים:
מלכים ב ח א
9. וְהוֹשַׁעְתִּי אֶתְכֶם מִכֹּל טֻמְאוֹתֵיכֶם וְקָרָאתִי אֶל הַדָּגָן וְהִרְבֵּיתִי אֹתוֹ וְלֹא אֶתֵּן עֲלֵיכֶם רָעָב:
יחזקאל לו כט
10. וַיְדַבֵּר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: רְאֵה קָרָאתִי בְשֵׁם בְּצַלְאֵל בֶּן אוּרִי בֶּן חור לְמַטֵּה יְהוּדָה:
שמות לא א-ב
11. וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רְאוּ קָרָא יְיָ בְּשֵׁם בְּצַלְאֵל בֶּן אוּרִי בֶּן חור לְמַטֵּה יְהוּדָה:
שמות לה ל
12. וַיְמַלֵּא אֹתוֹ רוּחַ אֱלֹהִים בְּחָכְמָה בִּתְבוּנָה וּבְדַעַת וּבְכָל מְלָאכָה:
שמות לה לא
13. יְיָ בְּחָכְמָה יָסַד אָרֶץ כּוֹנֵן שָׁמַיִם בִּתְבוּנָה:
משלי ג יט
14. בְּדַעְתּוֹ תְהוֹמוֹת נִבְקָעוּ וּשְׁחָקִים יִרְעֲפוּ טָל:
משלי ג כ
15. וְהוּא מֵהֵשָׁנָּה עֲדָנָיָא וְחַמְנָיָא מִדְּעִדָּה מַלְכִין וּמְקִים מַלְכִין יָהֵב חָכְמָתָא לְחַכִּימִין וּמַנְדְּעָא לְיָדְעֵי בִינָה:
דניאל ב כא
16. וְאֲנִי הִנֵּה נָתַתִּי אִתּוֹ אֶת אָהֳלִיאָב בֶּן אֲחִיסָמָךְ לְמַטֵּה דָן וּבְלֵב כָּל חֲכַם לֵב נָתַתִּי חָכְמָה וְעָשׂוּ אֵת כָּל אֲשֶׁר צִוִּיתִךָ: שמות לא ו
17. יָדַעְתִּי כִּי כָל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָאֱלֹהִים הוּא יִהְיֶה לְעוֹלָם עָלָיו אֵין לְהוֹסִיף וּמִמֶּנּוּ אֵין לִגְרֹעַ וְהָאֱלֹהִים עָשָׂה שֶׁיִּרְאוּ מִלְּפָנָיו:
קהלת ג יד
18. הַנָּבִיא אֲשֶׁר אִתּוֹ חֲלוֹם יְסַפֵּר חֲלוֹם וַאֲשֶׁר דְּבָרִי אִתּוֹ יְדַבֵּר דְּבָרִי אֱמֶת מַה לַּתֶּבֶן אֶת הַבֹּר נְאֻם יְיָ:
ירמיהו כג כח
19. וַיְחַלֵּם עוֹד חֲלוֹם אַחֵר וַיְסַפֵּר אֹתוֹ לְאֶחָיו וַיֹּאמֶר הִנֵּה חָלַמְתִּי חֲלוֹם עוֹד וְהִנֵּה הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ וְאַחַד עָשָׂר כּוֹכָבִים מִשְׁתַּחֲוִים לִי:
בראשית לז ט

של[שה דברים] מקצרין [ימיו ושנותיו של אדם מי שנותנין לו] כוס לברך [ואינו מברך ומי] שנותנין לו ספר [תורה לקרות ואי]נו קורא והמנהיג עצמו [ברבנות], אפילו בצינעה אבל בפרהסיה [כר]בן גמליאל שהיה נוהג נשיאותו בר[ב]ים שפיר דמי. **אמר רב** שלשה צריכין רחמים, פרנס טוב שנה טוב חלום טוב כול'. אמר ר' יוחנן שלשה הקב"ה מכריז עליהן שובע [רעב פ]רנס כול'. אין מעמידין פרנס על [הצבור] אלא אם נמלכין בציבור, שנאמר ויאמר י"י אל משה ראה קראתי בשם בצלאל וגו'. אין הקב"ה נותן חכמה אלא לחכמים שנאמר יהיה חכמתא לחכימין, וכתיב ובלב כל חכם לב נתתי חכמה. כל חלם ולא טוות. פירוש כל חלום שחולם אדם שלן בתענית [שלא יתק]יים. וכן כל חלום דלא איפשר ... ממלקות.

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות